

szolgáltató szektorbeli és könnyűipari oktatás egy részéről.

A korábbi évek kutatómunkái világitottak rá a roma tanulók kiemelkedő fontosságára. Véleménye szerint a közeljövőben ők fogják jelenteni a régió szak- és felnőttképzésének hallgatói utánpótlását. Megfelelő statisztikai adatokkal kívánja bizonyítani azon állítását, hogy nem felelőtlenység kijelenteni, a szakoktatás jövője a Dél-Dunántúlon és az ország egyre több térségében mind inkább a roma fiatalokon fog múlni. A könyv kiemelten fontos feladataként jelöli meg, hogy nyomatékosan hangsúlyozza szerepüket, jellemzőiket a szakoktatásban, továbbá a saját és a róluk alkotott véleményeket is fel kívánja tární.

Mivel a roma népesség szociális helyzete, életkörülményei az állami erőfeszítések ellenére sem javulnak, számuk és arányuk folyamatosan emelkedik, ezért egyetértünk azzal, hogy a társadalmi integrációjukat csak a munkához juttatásuk mozdíthatja előre. A régióban a gazdasági igényekhez megfelelő szakmákhoz kell segíteni mind a fiatalokat, mind az idősebbeket. Ezen felül – a roma kisebbségi önkormányzatok vezetői álláspontja alapján is – a szabadabb, kreatívabb szakképesítéseket kell vonzóvá tenni a számukra, és anyagi ösztönzéssel, magasabb támogatással lehetne hatékonyan sarkalni őket a tanulásra, az iskola befejezésére.

Garai Péter jó gyakorlatként mutatja be a németországi oktatás kulcsfontosságú szerepét a hátrányos helyzetű társadalmi rétegek esetében. A tanulás

fő színterét az ottani tapasztalatok nyomán hazánkban is a szakképző iskolákban látja, amelyekben 23 éves életkorig folyhat a tanulók oktatása. Leírja azonban azt is, hogy a normatív finanszírozás miatt (nincs inspiráló tényező az intézmény számára) a roma szakiskolai tanulók jelentős része is olyan szakmát tanul, amelyre nem vagy csak alig jelentettek be állásajánlatot a területi munkaügyi központokba. A már említett hiányszakmákban, amelyekben a tananyagok sem túlságosan elméletcentrikusak, látja a szerző kutatásai alapján a romák sikeres szakmai oktatását.

„Átütő eredmények akkor érhetőek el, ha a szakképző iskolákat, a fenntartókat, a Munkaügyi Központokat, a felnőttképzési intézményeket ... a roma tanulókat, hallgatókat az anyagi támogatások szakmaspecifikus differenciálásával érdekeltté sikerül tenni a gazdasággal történő szoros együttműködésre.” (117. p.)

(HAJDICSNÉ VARGA KATALIN–
SZÜCS ESZTER CECILIA)

Hargreaves, Andy – Ann Lieberman – Michael Fullan – David Hopkins (eds): *Second International Handbook of Educational Change.* Springer 2010. 1077. p. ISBN 978 90 481 2659 0

Körülbelül másfél-két évtizeddel ezelőtt erősödött meg az a felismerés, hogy a világ társadalmi és gazdasági értelemben is jelentős átrendeződés korát éri. Az átrendeződés a gazdaságon kívül a technológia területén (lásd

pl. számítástechnika, információs társadalom), valamint a kultúrák egymáshoz való viszonyának területén volt igen jelentős. Ezt az átrendeződést a gazdasági, szociológiai, antropológiai szakirodalom széles körben elemezte és vitatta, de a vizsgált folyamatok társadalmi következményei még ma sem egyértelműek. Általánosan elfogadott azonban, hogy az oktatás rendszerének, az oktatáspolitikának is adaptálni kell ezeket a mozgásokat, illetőleg a jó oktatási rendszer maga is indukál olyan változásokat, amelyek termékenyítően hatnak a gazdaságra és a társadalomra.

2010-ben, néhány hónapja jelentette meg a Springer kiadó azt a több mint ezer oldalas kézikönyvet, amely szinte az egész világot átfogó képet ad azokról a kezdeményezésekről, programokról, amelyek az új társadalmi, gazdasági trendek jelentette kihívásokra adnak választ az oktatás területén. Sajnálatos, hogy a több mint ezer oldal elfoglalt tanulmányok között nincs egy sem, amely a kelet-európai országok tapasztalatait elemezné. Ezt a körülményt üzenetként is felfoghatjuk.

A kötet szerkesztői a bevezető tanulmányban kiemelik, hogy „most még időben vagyunk, hogy az oktatás, képzés olyan új szemléletű rendszerét alakítsuk ki, amely alkalmazkodik azokhoz a drámai változásokhoz, amelyeknek tanúi vagyunk a világban” (Introduction: xi). Ennek az új koncepciónak azonban a korábbiakból leszűrt tanulságokon kell alapulni, hogy elkerülhetők legyenek az elmúlt időszakban elkövetett hibák.

A kötet egyes tanulmányainak szerzői vezető oktatáskutatók, képzési szakemberek a világ különböző részeiből. A több mint 50 tanulmány átfogóan elemzi az elmúlt évtized trendjeit és oktatási koncepcióváltásait, új és sikeres kezdeményezéseit.

A kilencvenes évek elejétől elsősorban Angliában tettek erőfeszítéseket az oktatási folyamatok versenyképességének fokozására, és sok megközelítésben a piacnak való megfelelés megelőzött minden más értéket. Az USA-ban bevezetett szövetségi stratégia az új évezred elején (No Child Left Behind) [1] már arra mutatott példát, hogy az oktatáspolitikai és a társadalompolitika közötti összefüggések a gazdasági értékekre is kihatással vannak, azaz egyes társadalmi rétegek kimaradása a modernizációból, az egész társadalom teljesítményére nézve is negatív következménnyel jár. A sikeres példák felvetik a modernizáció másik igen fontos dilemmáját, nevezetesen azt, hogy a siker mennyire másolható, klónozható. Egy kisebb területi egységre kidolgozott oktatási modell, amely sikeres volt az USA-ban (Pl. New York District 2# Program) [2], nem másolható sikeresen más társadalmi körülmények között [3]. Hasonló óvatossággal kell tekintenünk a szingapúri „Teach Less, Learn More” programra, amelynek persze lehetnek komoly tanulságai a magyar gyakorlatra nézve is, mint például annak a kezdeményezésnek, amely a tanár számára szabad teret biztosít (az oktatási idő 10%-nak mértékéig), amit a tanár saját kreativitásának megfelelő új kezdemé-

nyezésekkel tölthet ki. Közelebb áll talán hozzánk a finn tapasztalat, amelyet szintén értékelnek a kézikönyv szerzői éppúgy, mint a kanadai Alberta tartomány gyakorlatát, mivel mindkét térség igen előkelő helyet foglal el a nemzetközi PISA rangsorban.

Egy rövid recenzió keretében nem lehet részletesen ismertetni a több mint ezer oldalt átfogó tanulmányok tartalmát, így csak az egyes részek főbb témaköreit soroljuk fel, s lábjegyzetben közöljük a tanulmányok szerzőit és címeit.

A kötet első része a változás irányába mutató elméleti megközelítéseket mutatja be. Ebben a részben 14 tanulmány [4] található, amelyek mindegyike egy-egy elméleti megközelítés alapján tárgyalja az oktatás és társadalmi környezetének, továbbá az oktatási gyakorlat átalakulását az elmúlt két évtizedben.

A második részben található 16 tanulmány [5] az oktatási rendszer és az oktatáspolitikai megújulási kísérleteit, nemzetközi tapasztalatait mutatja be Finnországtól Chiléig, országos és helyi szintű példákkal alátámasztva.

A harmadik rész 14 tanulmányának mindegyike [6] a szükséges változásokat a tanárookra, az iskola menedzsmentjére vonatkozó követelmények és az intézményi átalakulás szempontjából mutatja be.

A negyedik rész a tanítás, a tanulás és a változás témájával foglalkozik. Az itt közölt tanulmányok [7], összesen 16, a gyakorlati megoldásokra koncentrálnak, mégpedig az iskolai osztályban folyó munkát állítva a középpontba.

A kötet nagyon sok elméleti és praktikus kutatási tapasztalatot elemez. Több javaslatot is tesz az oktatáspolitikusok számára, amelyek Magyarországon is megszívlelendők. A bevezető tanulmány kiemeli a finn oktatáspolitikai szemléletét, amelyet megszívlelendőnek tart mások számára is: a gazdasági helyzet nehézségei ellenére, vagy talán éppen azért, a finnek az oktatást középpontba állítva dolgozták ki fejlesztési stratégiájukat, amely végül is megteremtette a sikeres és versenyképes tudással bíró finn gazdaságot. Íme néhány ajánlás az oktatáspolitikusok számára a kötet elemzése alapján:

Először: figyelemmel kell lenni a sztenderdizálási törekvések és az innovatív törekvések eltérő szemléletére, követelményeire. Az oktatáspolitikusoknak meg kell érteni, hogy az innovativitás és a kreativitás eltérő és rugalmasabb tanítási, tanulási és vezetési körülményeket igényel, mint a teszt és adatközpontú (test-driven) oktatás. A tanárképzés átalakításának és az intézmények, valamint a menedzsment formálásának is ennek a két tényezőnek egyensúlyát kell szolgálnia.

Másodszor: át kell gondolni az oktatási célokat a változó körülmények között. Figyelemmel kell lenni a globális trendekre, de nem szabad feladni a nemzeti, közösségi identitás erősítését, a kultúrák együttműködésére vonatkozó szemlélet kialakítását.

Harmadszor: nagyon fontos, hogy az iskolák és a tanárok kiszabaduljanak a szűk, csak a saját iskola és település bürokratikus kötöttségeiből. Erősíteni kell az együttműködéseket az isko-

lák, a tanári szervezetek és a tanárok, a képző intézmények között. Ha ezek a hálózatok nem alakulnak ki és nem működnek, teret nyer az izoláció és anakronizmus, amely nem kompatibilis a 21. századi követelményekkel.

Negyedszer: tudomásul kell venni, hogy a tanulók teljesítményére ható tényezők nagyobbik csoportja az iskolán kívül található. Az oktatáspolitikusok túlzottan csak az iskolára koncentrálnak, az iskola, a tanárok gyakran tartanak a szülők, a szülői választott testületek gyakorlatától, nézeteitől. A legsikeresebb oktatáspolitikával, rendszerrel bíró nemzetek, így Finnország, Szingapúr, Hollandia stb. kiemelt figyelmet fordítanak a család, a helyi közösség és az iskola viszonyára oly módon, hogy ezt a három intézményt megpróbálják egységben kezelni, ahogyan ez a valóságban is van.

Ötödször: az iskola menedzsmentje nem egyszerűen a fenntartó, és az oktatási kormányzat elvárásainak végrehajtója, hanem ennek az új szemléletnek motorja, amely feladatot magas fokon teljesíteni csak úgy képes, ha felkészültsége, innovációs képessége erősebb, mint a hierarchiának való megfelelés vágya.

Hatodszor: az új évezred generációja új munka és vezetési stílust honosít meg, amely együttműködő, feladatorientált, technológiailag magasan képzett, erőteljesebb, okosabb, mint korábban. Ezekhez a követelményekhez az oktatásnak is igazodnia kell, s a legfontosabb kutatási programnak az iskola és társadalmi, gazdasági környezete közötti viszony elemzésére kell

irányulnia. (*A kötet ára 577 USD az Amazon listáján*)

(KULCSÁR LÁSZLÓ)

Juhász Erika (szerk.): Harmadfokú képzés, felnőttképzés és regionalizmus. Régió és oktatás sorozat V. kötet. Debrecen, Center for Higher Education Research and Development Hungary, 2010. ISBN 978-963-473-277-8 (400 p.)

A sorozat előző kötetei bemutatták a régió közép- és felsőfokú oktatását, a jelen kötet elsősorban a felnőttoktatásról szól, hangsúlyozottan rámutatva az ország északkeleti peremének sajátosságaira. Ilyen sajátosság például hogy „*a szimbólumok, a történetiség és a közös tudat az identitás erős köztözeve, erősebb, mint mondjuk, a Nyugat-Dunántúlon. Ahogy Kozma Tamás fogalmazza: ezek a szimbolikus kötődések határozzák meg a kisebbségi oktatás fontosságát és motiválják az itt élő értelmiséget elsősorban iskolák és csak utána közös vállalatok alapítására...*” (6.)

A szerkesztői előszóban megismerhetjük a háttérrel, amely a kötet alapjául szolgált, az OTKA-T69160 számú, 2007-2010 között zajló – A harmadfokú képzés a regionális átalakulásban kutatás első két évének eredményeit foglalja össze. A Kozma Tamás által vezetett kutatás feltárja és elemzi ennek a képzési formának a hatását a regionális átalakulásra, mégpedig a rendszerváltozás nyomán Közép-Európa meghatározott térségeiben.